

1.2. USLOVI ZATVARANJA I POSTUPANJE PREMA LICIMA LIŠENIM SLOBODE

a) Obaveza države da obezbijedi da lica lišena slobode borave u uslovima dostojnim čovjeka

PREDMET *OSTROVAR PROTIV MOLDAVIJE*
(predstavka br. 35207/03)

PRESUDA
Strazbur, 13. septembar 2005.

U predmetu *Ostrovar protiv Moldavije*,

Evropski sud za ljudska prava (Četvrto odjeljenje), zasijedajući u vijeću u sljedećem sastavu:

N. BRATZA, *predsjednik*,

J. CASADEVALL,

G. BONELLO,

R. MARUSTE,

S. PAVLOVSKI,

L. GARLICKI,

J. BORREGO BORREGO, *sudije*,

i M. O'BOYLE, *sekretar Odjeljenja*,

pošto je razmatrao slučaj na zatvorenoj sjednici 25. avgusta 2005,
donosi sljedeću presudu, usvojenu istog dana:

POSTUPAK

1. Predmet je formiran na osnovu predstavke (br. 35207/03) protiv Republike Moldavije koju je na osnovu člana 34 Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu „Konvencija“) Sudu podnio državljanin Moldavije, Vitalie Ostrovar (u daljem tekstu „podnosilac predstavke“), 28. oktobra 2003.

2. Podnosioca predstavke je zastupao Vitalie Nagacevschi, advokat iz Kišinjeva. Vladu Moldavije (u daljem tekstu „Država“) zastupao je njen zastupnik, Vitalie Pârlog.

3. Podnosilac predstavke žalio se, konkretno, na uslove boravka u pritvoru, na povredu prava da se dopisuje s majkom i da ima kontakte sa svojom suprugom i ćerkom, i na to što na raspolaganju nije imao djelotvoran pravni lijek za povredu prava garantovanih članom 3 i članom 8 Konvencije.

4. Predstavka je dodijeljena Četvrtom odjeljenju (pravilo 52, st. 1 Poslovnika Suda).

5. Sud je 1. novembra 2004. promjenio sastav svojih odjeljenja (pravilo 25, st. 1). Ovaj predmet je dodijeljen novoformiranom Četvrtom odjeljenju (pravilo 2, st. 1).

6. Odlukom od 22. marta 2005. Sud je proglasio predstavku prihvatljivom u jednom dijelu.

7. I podnosilac predstavke i Država podnijeli su svoje napomene o meritumu (pravilo 59, st. 1), a Vijeće je, poslije konsultacija sa stranama u sporu, odlučilo da nije neophodna usmena rasprava o meritumu (pravilo 59, st. 3 *in fine*).

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI SLUČAJA

8. Podnosilac predstavke je rođen 1974. i živi u Kišinjevu. On je bivši viši stručni saradnik tužioca u Centralnom okrugu Kišinjeva.

1. Osnovni podaci

9. Podnosioca predstavke uhapsila je 24. jula 2002. Služba državne bezbjednosti Moldavije, pod optužbom da je primao mito. Kasnije je optužba izmijenjena i okrivljen je za korupciju (*trafic de influență*).

10. Oblasni sud u Kišinjevu je 15. avgusta 2002. odredio pritvor za podnosioca predstavke u trajanju od trideset dana. Pritvor je kasnije produžavan odlukama Okružnog suda u Bujukaniju (*Buiucani*) od 2. septembra 2002. i 10. oktobra 2002.

11. Apelacioni sud je 15. novembra 2002. naredio da podnosilac predstavke bude pušten iz pritvora.

12. Apelacioni sud je 4. aprila 2003. osudio podnosioca predstavke na deset godina zatvora. Odmah je lišen slobode. Podnosilac predstavke se žalio na ovu odluku. Ishod postupka nije poznat Sudu.

2. Uslovi pod kojima je podnosilac predstavke bio zatvoren u Pritvorskom centru br. 3 Ministarstva pravde

13. Pritužbe podnosioca predstavke na uslove pod kojima je bio zatvoren odnose se na dva perioda tokom kojih je bio u Pritvorskom centru br. 3

Ministarstva pravde (*Izolatorul Anchetei Preliminare Nr. 3*), naime na period između 18. oktobra 2002. i 15. novembra 2002, i na period između 4. aprila 2003. i 13. decembra 2003. godine.

(a) Navodi podnosioca predstavke

14. Podnosilac predstavke tvrdi da je bio zatvoren u ćeliji površine 25 kvadratnih metara, povremeno sa više od dvadeset ljudi. Tu je bilo deset metalnih kreveta na sprat (10x2 ležaja), bez dušeka ili pokrivača, i zbog prenaseljenosti nije bilo uvijek moguće da se priđe krevetu. Nakon što je podnio predstavku Sudu, prebačen je u manju ćeliju površine 15 kvadratnih metara, gdje je, kako tvrdi, spavao na smjenu zbog prenaseljenosti, i gdje su uslovi navodno bili značajno gori nego u prvoj ćeliji.

15. Internim zatvorskim pravilima nije bilo zabranjeno pušenje u ćelijama, a pošto nije bilo posebnih prostorija za pušenje zatvorenici su mogli da puše samo u ćelijama. Podnosilac predstavke je obolio od astme i uprava zatvora je bila svjesna toga jer je uhapšen i doveden u zatvor neposredno poslije liječenja od astme u bolnici, gdje je i uhapšen. Zbog izloženosti duvanskom dimu podnosilac predstavke je imao nekoliko napada astme, do kojih je obično dolazilo dva ili tri puta dnevno.

16. Nije bilo odgovarajuće medicinske njege. Iako je u zatvorskoj ustanovi postojalo medicinsko osoblje, njegova mogućnost da pomogne je bila ograničena zbog nedostatka lijekova. Podnosilac predstavke je u više navrata od zatvorskog ljekara tražio da mu pruži medicinsku pomoć, ali njegovim zahtjevima nije udovoljeno. Rečeno mu je da zatvor nema neophodne lijekove. Zbog nedostatka lijekova morao je da izdrži napade i sačeka da prođu, pri čemu je morao da sjedi u vertikalnom položaju. Njegovi napadi su postajali sve češći i trajali su sve duže. Iako je zatvorski ljekar znao da podnosilac predstavke boluje od astme, dao je dozvolu da on bude smješten u ćeliju s pušačima. Podnosilac predstavke je u potpunosti morao da se osloni na lijekove kojima ga je snabdijevala njegova porodica.

17. Njegovu situaciju pogoršavala je činjenica da je prozor ćelije bio zatvoren roletnama i da kroz njih nije ulazio svjež vazduh. Štaviše, ćelija nije imala sistem ventilacije i zato je u njoj bila velika vlaga.

18. Zbog nedostatka grijanja i izolacije ćelija je zimi bila veoma hladna, a ljeti veoma topla.

19. Roletne na prozorima su spriječavale da dnevno svjetlo prodire u ćeliju. Ipak, uprava zatvora je ograničila snabdijevanje električnom energijom na samo šest sati dnevno; zato su zatvorenici morali da žive u mraku i imali su velike teškoće u pripremanju hrane.

20. Ćelija je snabdijevana vodom samo deset sati dnevno, ponekad i manje. Pristup toploj vodi je bio ograničen i bio je moguć samo jednom u petnaest dana. Nije bilo opreme za pranje i sušenje odjeće. Zatvorenici su svoju odjeću morali da suše u ćeliji.

21. Zbog loše zdravstvene njege i loših higijenskih uslova, u ćelijama su se nalazili buve, vaške i mravi. Zatvorenici su bili izloženi zaraznim bolestima kao što su tuberkuloza, kožne i respiratorne infekcije.

22. Toalet se nalazio jedan i po metar od stola za kojim se jelo i bio je stalno otvoren. Zbog nedovoljnog snabdijevanja vodom i nedostatka sredstva za čišćenje bilo je nemoguće spriječiti smrad.

23. U zatvoru nije bilo biblioteke i zatvorenici nijesu imali pristup novinama ili drugim publikacijama. Nije bilo odgovarajućih mogućnosti za rekreaciju i vežbanje.

24. Hrana koje je služena zatvorenicima bila je veoma lošeg kvaliteta. U pitanju je bila kuvana voda neprijatnog mirisa i skoro da se nije mogla jesti. Podnosilac predstavke je izneo da je Država dnevno trošila 2,16 moldavskih leja (MDL) (što je u to vrijeme odgovoralo iznosu od 0,14 evra (EUR)) po zatvoreniku, dok je cijena vekne hljeba bila više od 3 MDL.

(b) Navodi Države

25. Podnosilac predstavke je bio zatvoren u ćeliji br. 16, površine 28,4 kvadratnih metara, predviđenoj za smještaj četrnaest zatvorenika, i u ćeliji br. 138 od 19,3 kvadratnih metara, predviđenoj za deset zatvorenika.

26. U skladu s članom 17 Zakona o pritvoru, podnosilac predstavke mogao je da traži od zatvorskih vlasti da ga prebace u drugu ćeliju, gdje bi boravio sa nepušačima.

27. Zatvorenicima je pružana medicinska pomoć u skladu sa zakonom. Kada je zatvoreniku bila potrebna medicinska pomoć koju nijesu mogli da mu pruže zatvorski ljekari, mogao je biti odveden u civilnu bolnicu. Država je snabdijevala zatvor lijekovima; međutim, kada određenog lijeka nije bilo u zatvoru, zatvorenici su imali pravo da ga dobiju od svojih rođaka. S obzirom na to da je podnosilac predstavke bio snabdijeven svim neophodnim lijekovima, nije sačinjen nikakav medicinski izvještaj kojim bi bio propisan neki drugi lijek.

28. Zatvorske vlasti su bile svjesne da podnosilac predstavke ima astmu. Prema navodima Države, u zatvorskoj evidenciji se navodi da je podnosilac predstavke samo dva puta tražio medicinsku pomoć, 2. septembra i 5. novembra 2003. U svojim napomenama od 31. maja 2004. Država iznosi da ga je 5. novembra pregledao ljekar i da mu je propisao lijekove. Država nije podnijela Sudu kopiju zatvorske evidencije.

U dodatnim napomenama o meritumu od 10. maja 2005. Država je iznijela da je podnosilac predstavke dobio i medicinsku pomoć i lijekove oba puta kada ih je tražio. Država je podnijela kopiju rukom pisanog izvještaja od 13. maja 2004, u kom zatvorski ljekar obavještava glavnog zatvorskog ljekara da je pregledao podnosioca predstavke navedenih datuma i da su mu dati lijekovi.

29. Provjetravanje ćelija je vršeno otvaranjem prozora i prozorčića iznad vrata, tokom perioda kada su zatvorenici u šetnji, i preko centralnog ventilacionog sistema.

30. Zatvor je imao sopstveni sistem za grijanje, koji je koristio gas i ugalj.

31. Ćelije su imale pristup dnevnom svjetlu i bile su stalno snabdjevene električnom energijom.

32. Ćelije su stalno imale tekuću vodu, i sledstveno tome zatvorenici su imali odgovarajući nivo higijene. Država je takođe navela da su zatvorenici imali pristup toploj vodi.

33. Toaleti su bili odvojeni od ostalog dijela ćelije zidom kako bi se obezbijedila privatnost zatvorenika.

34. Ćelije su bile snabdjevene radio aparatima, ponekad i televizorima.

35. Podnosilac predstavke je imao pravo na dnevnu šetnju na svježem vazduhu u trajanju od sat vremena, uz mogućnost vježbanja.

36. Zatvorenici su dobijali besplatnu hranu u skladu s normama koje definiše Država i kvalitet hrane bio je zadovoljavajući. Zatvor se svakodnevno snabdijevao hljbom, biljnim uljem, povrćem, čajem i šećerom. Zbog nedovoljnog finansiranja nije uvijek bilo moguće obezbijediti meso, ribu i mliječne proizvode. Međutim, zatvorenicima je dozvoljeno da jednom mjesečno dobiju paket s hranom od svojih porodica. Štaviše, zatvorenici su imali pravo da kupe hranu u zatvorskoj prodavnici najmanje jednom mjesečno i da potroše do 18 MDL (što je u to vrijeme bilo jednako iznosu od 1,2 EUR).

37. Nije bilo nikakve namjere da se podnosilac predstavke ponižava ili da mu se umanjuje dostojanstvo i zatvorske vlasti nijesu preduzimale nikakve radnje s ciljem da ga ponize.

3. *Navodno ometanje prepiske podnosioca predstavke*

(a) **Navodi podnosioca predstavke**

38. Pisma koja mu je slala majka nije uvijek dobijao. U prilog ovoj tvrdnji podnosilac predstavke je Sudu dostavio potvrdu o predaji preporučenog pisma s povratnicom koje mu je majka poslala 1. oktobra 2003, a koje on nikad nije primio.

(b) **Navodi Države**

39. Prema članu 18 Zakona o pritvoru, pritvorenim licima je potrebna pismena dozvola organa koji je nadležan za njihov predmet kako bi mogli da se dopisuju sa svojim porodicama. Podnosilac predstavke nije imao dozvolu da se dopisuje ili razgovara telefonom sa svojim srodnicima zbog ozbiljnosti krivičnog djela za koje je bio okrivljen, i u interesu pravde.

4. Navodno uskraćivanje podnosiocu predstavke prava na kontakte sa suprugom i ćerkom

(a) Navodi podnosioca predstavke

40. Podnosilac predstavke je isto tako naveo da je bio spriječen da viđa svoju ženu i ćerku i da nije mogao da ima telefonski kontakt s njima.

41. Podnosilac predstavke je 30. juna 2003. zajedno s drugim zatvorenicima iz svoje ćelije uložio pritužbu glavnom državnom tužiocu, u kojoj se podnosilac predstavke žalio, između ostalog, na zabranu da prima posjete, uključujući produžene posjete porodice i drugih lica. Zatvorenici su tražili od glavnog državnog tužioca da naredi zatvorskim vlastima da im dozvoli produžene posjete, telefonske razgovore i druge vrste kontakata sa srodnicima.

42. Glavno državno tužilaštvo je 7. jula 2003. obavijestilo podnosioca predstavke da je njegova pritužba proslijeđena Tužilaštvu u Kišinjevu.

43. Podnosilac predstavke i zatvorenici iz njegove ćelije su 25. avgusta 2003. uputili novo pismo Glavnom državnom tužilaštvu u kome su se žalili što Tužilaštvo iz Kišinjeva nije odgovorilo na njihovo pismo. Zatvorenici su ponovili svoje pritužbe na zabranu da primaju posjete rođaka i da s njima razgovaraju telefonom, i žalili su se zbog navodnog kršenja člana 3 Konvencije.

44. Podnosilac predstavke je 28. avgusta 2003. primio dopis od Tužilaštva iz Kišinjeva poslat 9. avgusta 2003. kojim su odbijene njegove pritužbe na zabranu prijema posjeta. U pismu se konkretno kaže: „...sva prava pritvorenih osoba predviđena su članom 16 Zakona o pritvoru. Taj zakon ne predviđa takva prava kao što su pravo na telefonske razgovore i kratke ili produžene posjete rođaka ili drugih osoba. Činjenica da ova prava nijesu izričito zabranjena ne znači da su ona garantovana“.

45. Podnosilac predstavke i zatvorenici iz njegove ćelije su 1. septembra 2003. pred Okružnim sudom u Riškaniju (*Râșcani*) osporili odluku tužioca od 9. avgusta 2003. kojom je njihova pritužba odbijena. Oslanjajući se na član 8 Konvencije i na domaće zakonodavstvo, oni su se žalili na to što su im zatvorske vlasti i tužilac uskratili pravo da primaju posjete rođaka, uključujući produžene posjete, telefonske razgovore i druge vrste kontakata s srodnicima i drugim osobama. Tražili su od suda da obaveže tužioca da riješi njihov problem. Isto tako, tražili su da se predmet razmatra u njihovom prisustvu.

46. Glavnog državnog tužilaštvo je 11. septembra 2003. uputilo podnosiocu predstavke pismo kojim odbija njegove pritužbe.

47. Podnosilac predstavke i zatvorenici koji su s njim bili u pritvoru su 3. novembra 2003. podnijeli dodatnu pritužbu Okružnom sudu u Riškaniju sa zahtjevom da ispita njihovu pritužbu od 1. septembra 2003. godine. Tvrđili su da je prema Zakoniku o krivičnom postupku Sud dužan da njihovu pritužbu ispita u roku od deset dana od prijema. Propust suda da poštuje ovaj rok predstavlja povredu njihovog prava na djelotvoran pravni lijek garantovanog u članu 13 Konvencije.

48. U međuvremenu, 23. oktobra 2003, sudija M. iz Okružnog suda u Riškaniju ispitao je, bez njihovog prisustva, pritužbu koju su podnosilac predstavke i zatvorenici iz njegove ćelije podnijeli 1. septembra 2003. i odbio je. Sud je smatrao da je pritužba bila opšteg karaktera i da se nije odnosila ni na kakve konkretne događaje. Sud je objavio odluku s brojem pritužbe 13-69/03 23. oktobra 2003.

49. Istog datuma, isti sudija iz Okružnog suda u Riškaniju ispitao je pritužbu drugih zatvorenika iz zatvora u Krikovi (*Cricova*) zbog navodnog zlostavljanja koje je izvršila policija tokom zatvorske pobune i odbio je. Odluka suda imala je potpuno isti broj i isti datum kao odluka koja se tiče podnosioca predstavke i zatvorenika iz njegove ćelije.

50. Okružni sud u Riškaniju je 29. januara 2004. obavijestio podnosioca predstavke i zatvorenike koji su s njim bili u pritvoru da je njihova pritužba odbijena 23. oktobra 2003.

51. Podnosilac predstavke i zatvorenici koji su s njim bili u pritvoru su 4. marta 2004. uputili pismo Okružnom sudu u Riškaniju i tražili da dobiju kopiju odluke suda od 23. oktobra 2003.

52. Podnosilac predstavke i zatvorenici koji su s njim bili u pritvoru su 10. marta 2004. podnijeli žalbu protiv odluke od 23. oktobra 2003. godine Apelacionom sudu u Kišinjevu. U svojoj žalbi oni su, između ostalog, izjavili da je Okružni sud u Riškaniju ispitao predmet u njihovom odsustvu i da im čak nije ni dostavio primjerak svoje odluke.

53. Okružni sud u Riškaniju je 26. marta 2004. uputio podnosiocu predstavke i zatvorenicima iz njegove ćelije svoju odluku od 23. oktobra 2003. koja se odnosila na pobunu u zatvoru u Krikovi.

54. Podnosilac predstavke i zatvorenici iz njegove ćelije su 14. aprila 2004. ponovo pisali Okružnom sudu u Riškaniju i obavijestili ga da se odluka koja im je upućena 26. marta 2004. nije odnosila na njihov predmet i zatražili su primjerak njihove odluke. Sud nema informacije o tome da li su podnosilac predstavke i zatvorenici iz njegove ćelije dobili odgovor na svoje pismo.

55. Apelacioni sud u Kišinjevu je 28. juna 2004. ispitao žalbu podnosioca predstavke na odluku Okružnog suda u Riškaniju i odbio je odlukom na koju više nije bilo prava žalbe. U svojoj presudi Apelacioni sud je ukazao da su podnosilac predstavke i njegov advokat bili prisutni na ročištu. Međutim, činjenični i pravni dio presude odnosili su se na pobunu u zatvoru u Krikovi i nijesu ni na koji način bili povezani s predmetom podnosioca predstavke.

(b) Navodi Države o činjenicama

56. Država navodi da prema članu 19 Zakona o pritvoru, pritvorenik treba da dobije pisano odobrenje od istražnog organa nadležnog za njegov predmet da bi mogao da prima posjete porodice ili drugih osoba.

57. Država tvrdi, i podnosilac predstavke ne poriče, da ga je majka posjetila 30. maja 2003, 12. novembra 2003. i 12. decembra 2003.

II. RELEVANTNA DOKUMENTA

1. *Dokumenti Evropskog komiteta za spriječavanje mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT)*

58. Relevantni djelovi izvještaja CPT koji se tiču posjete Moldaviji između 11. i 21. oktobra 1998. glase:

„77. Zatvorenici su bili smješteni prvenstveno u pet zgrada. U zgradama I, II i VII su najvećim dijelom bili smješteni pritvorenici. Maloljetni muškarci su držani u dijelu zgrade III, čije prizemlje je bilo rezervisano za zatvorenike koji čekaju prebacivanje u drugi zatvor. Žene su bile zatvorene u odvojenom dijelu zatvora, u zgradi V. Osuđenici su bili raspoređeni u različite zgrade, pri čemu se u zgradi VIII nalazilo odjeljenje za osuđenike koji su bili radno angažovani. Treba takođe napomenuti da su svi osuđenici na doživotni zatvor bili smješteni u suterenu zgrade II.

...

80. Za razliku od toga, u svim drugim djelovima zatvora životni uslovi u kojima je boravio najveći dio zatvoreničke populacije bili su takvi da je mnogo toga bilo ispod željenog nivoa. U većini ćelija životni prostor po zatvoreniku je bio značajno manji od minimalnih standarda i naguravanje lica dostiglo je neprihvatljiv nivo. Na primjer, u zgradama I i II u ćelijama površine 24 kvadratna metra bilo je smješteno do 16 ljudi, 24 ljudi je moralo da dijeli ćeliju od 32 kvadratna metra, a 29 ljudi je bilo natrpano u ćeliju od 52 kvadratna metra. U odjeljenju za maloljetnike u zgradi III, 12 mladih ljudi je bilo smješteno u ćeliju površine od 21 kvadratnog metra, a 16 u ćeliju površine 23 kvadratna metra. Sem toga, delegacija je uočila da je u ćelijama površine 8 do 9 kvadratnih metara bilo smješteno do četvoro ljudi.

Štaviše, ove ćelije su imale ograničenu količinu prirodnog svijetla, vještačko osvetljenje je bilo osrednje, a vazduh zagađen i težak. Za zatvorenike koji su još uvijek bili pod istragom (tj. preko 700 zatvorenika) situacija je bila još gora, njihove ćelije su bile zaista sasvim bez pristupa prirodnom svijetlu zbog debelih spoljnih metalnih zastora koji su pokrivali prozore. Zbog samih okolnosti, oprema je bila svedena na goli minimum, i obuhvatala je metalne krevete ili krevete na sprat koji su bili krajnje rudimentarni i u jadnom stanju, i sto i jednu ili dvije klupe. Dalje, u mnogim ćelijama nije bilo dovoljno kreveta i zatvorenici su morali da ih dijele ili da spavaju na smjenu. Sem toga, krevetnina je bila u lošem stanju; veoma male zalihe dušeka, čebadi i čaršava nijesu bile dovoljne i mnogi zatvorenici bez porodice ili sredstava morali su da spavaju na golom ramu kreveta.

Ćelije su imale sanitarni aneks, pravi izvor infekcije. Iznad čučavca nalazila se slavina koja je služila i za ispiranje toaleta i kao izvor vode koji su zatvorenici mogli da koriste da se osvježe ili operu. Štaviše, ovaj dio je bio samo djelimično odijeljen malim niskim zidom čija visina je bila ispod jednog metra, što je značilo da nije bilo moguće očuvati privatnost.

Stanje inventara i čistoća u ćelijama su, ukupno uzev, takođe izazivali ozbiljnu zabrinutost. Sem toga, u mnogim ćelijama vrvjelo je od bušavaba i drugih štetočina, a neki zatvorenici su se žalili i na prisustvo glodara.

Ukupno uzev, uslovi života i higijenski uslovi za ogromnu većinu zatvorske populacije bili su odvratni i, posebno, predstavljali su ozbiljan rizik po zdravlje.

81. Tri ćelije u kojim su bili osuđenici koji su čekali prebacivanje u drugu ustanovu, a koje su korišćene u vrijeme posjete u zgradi III zaslužuju da budu posebno pomenute. Situacija u pogledu životnih uslova u ovim ćelijama je bez ikakve sumnje bila najgora od viđenih. Do 18 zatvorenika je bilo sabijeno u ćelije od 18 m². Polovinu površine zauzimala je drvena platforma na dva nivoa (bez dušeka i ćebadi) koja je u potpunosti blokirala prozor. Sem toga, vještačko osvetljenje je bilo osrednje i vazduh je bio zagušljiv. Pošto je preostala površina ćelije bila ispunjena stvarima koje su pripadale zatvorenicima i čučavcem, zatvorenici nijesu imali nikakvu drugu mogućnost nego da se nagomilaju na dva nivoa platforme. Jedan broj zatvorenika je bio smješten u ovim neprihvatljivim uslovima tokom tri do četiri mjeseca.

82. Što se tiče mogućnosti zatvorenika da se operu, imali su pristup tuševima jednom nedeljno. Međutim, bilo je poznato da je broj tuševa bio neadekvatan za mušku populaciju (23 tuša za otprilike 1400 zatvorenika i, pritom, njihovo funkcionisanje nije bilo pouzdano). Sem toga, zatvorenici koji nijesu bili u situaciji da najosnovnije potrepštine za pranje dobiju od svojih porodica bili su potpuno bez njih, usljed nedostatka sapuna i peškira u zatvoru.

83. Materijalni uslovi koji su gore opisani dodatno su pogoršani drugom velikom nepogodnošću. Zatvorenici su od 6 časova ujutro do 22 časa uveče morali da trpe vrlo glasnu muziku koja se ponavljala tokom čitavog dana i bila emitovana preko glasnih zvučnika. Ova mjera je pravdana potrebom da se spriječi da različite kategorije zatvorenika imaju međusobne kontakte. Mnogi zatvorenici su se žalili zbog ove situacije i delegacija je mogla sama da se uvjeri koliko je to bilo neugodno. Na primjer, u mnogim ćelijama bilo je potpuno nemoguće razgovarati.

...

98. Zdravstveno osoblje u zatvoru br. 3 je činilo devet ljekara s punim radnim vremenom, kojima je pomagalo sedam asistenata, 11 medicinskih sestara i psiholog. Devet ljekara su činili: jedan ljekar nadležan za zatvorsku ambulantu, dva ljekara opšte prakse, dva pulmologa, psihijatar, dermatolog, radiolog i zubar. Sem što je obavljalo preglede, medicinsko osoblje je bilo odgovorno za bolnicu kapaciteta 70 kreveta, mada je zapravo ovaj dio zbrinjavao 200 pacijenata, prvenstveno onih oboljelih od tuberkuloze.

Medicinski tim bi se veoma teško mogao smatrati dovoljnim. Međutim, to nije slučaj kada je riječ o timu asistenata i medicinskih sestara.“

59. Relevantni djelovi izvještaja CPT koji se tiču posjete Moldaviji između 10. i 22. juna 2001. glase:

„69. Posjećene zatvorske ustanove su ozbiljno pogođene ekonomskom situacijom u zemlji. Budžetsko ograničenje za troškove zatvorskih službi prema Zakonu o budžetu iz 2001. je postavljeno na 48,7 miliona leja (približno 4,2 miliona evra) ili na 38,9% sredstava potrebnih za godinu dana. Rezultat toga je da se zatvori suočavaju s ozbiljnom nemaštinom u svakom pogledu. Na primjer, dnevni budžet za ishranu jednog zatvorenika je 2,16 leja, tek 38,8% važeće

zakonske norme. Zatvori su isto tako izloženi prekidima u isporuci električne energije, vode i grijanja, da se ne pominje to što nema neophodnih lijekova za liječenje zatvorenika.

U svom dopisu od 5. novembra 2001. moldavske vlasti ukazuju na napore koje je početkom 2001. uložila Uprava za zatvore da bi dobila humanitarnu pomoć od međunarodnih organizacija i pojedinaca i time riješila najhitnije probleme u zatvorskom sistemu (na taj način ja prikupljeno 2,3 miliona leja).

CPT priznaje hvale vredne napore Uprave za zatvore Moldavije i njih treba podržati. Ipak, Komitet je već u nekoliko navrata podsjetio da postoje neke najosnovnije životne potrebe koje država mora da obezbijedi za osobe za koje je odgovorna u svakom slučaju, čak i u ozbiljnoj ekonomskoj situaciji. Nikada ništa ne može državu osloboditi ove odgovornosti.

Zato CPT poziva vlasti Moldavije, na najvišem političkom nivou, da bez odlaganja preduzmu mjere kako bi svi zatvori u Moldaviji mogli na odgovarajući način da obezbijede osnovne životne potrebe za sve zatvorenike.

...

78. Opis zatvora br. 3 u Kišinjevu u stavu 77 izvještaja o posjeti tokom 1998. i dalje važi. Kao što je prethodno rečeno, problem ove ustanove je ozbiljna prenaseljenost: 1.892 zatvorenika (uglavnom pritvorenika), uključujući 127 žena i 122 maloljetnika, na 1.480 mesta.

82. Na primjer, ponovna posjeta zatvoru br. 3 u Kišinjevu je ukazala na pozitivne promjene koje CPT pozdravlja. On naročito podržava uklanjanje teških zastora koji su pokrivali prozore na ćelijama koje gledaju u unutrašnjost ustanove. Takođe je planirano da se zastori na prozorima koji gledaju na ulicu zamijene alternativnim rješenjem koje će propuštati dovoljno prirodnog svijetla.

...

...Isto tako, izvršene su velike popravke na sistemu grijanja, posebno ugradnja novog kotla, a centralni tuševi u zatvoru su kompletno renovirani (tri prostorije za tuširanje su u funkciji, a četvrta je u fazi opravke) uz pomoć bivših zatvorenika i porodica zatvorenika. To je omogućilo muškim zatvorenicima da se tuširaju, toplom vodom, svakih deset dana. U određenim zgradama, štaviše, radovi na popravci električnog sistema i krećenje hodnika su završeni. Nekoliko ćelija je u fazi obnavljanja.

I pored svega toga, užasni životni uslovi i stanje higijene u zgradama I, II i III, uključujući ćelije u kojim su zatvorenici koji čekaju prebacivanje u drugu ustanovu, opisani u stavovima 80 i 81 prethodnog izvještaja, nijesu se izmijenili (sem kad je riječ o pristupu prirodnom svijetlu). U stvari, akutna prenaseljenost u ovim zgradama je dalje pogoršavala stvari. U malom broju ćelija koje su posjećene, a koje su bile opremljene i sređene na odgovarajući način, za to su bili zaslužni sami zatvorenici, koji su bili u mogućnosti da dobiju potrebne stvari od svojih porodica.

...

87. Odsustvo organizovanih programa aktivnosti je zajednička osobina institucija koje su posjećene. To je nesumnjivo posljedica ekonomske situacije i prenaseljenosti, ali i restriktivnog zakonodavstva koje reguliše postupanje prema kategorijama zatvorenika koji su tamo smješteni. Samo minimalni dio zatvorske

populacije je bio uposlen: šezdesetak u Benderu i Kišinjevu i dvadeset sedam u Kahulu (*Cahul*). Većina ovih zatvorenika je bila dio radne snage koja je bilo raspoređena na različite zatvorske dužnosti. Drugi oblici aktivnosti skoro da nijesu postojali. Međutim, treba konstatovati da su u zatvoru br. 3 bili uloženi određeni naponi poslije preporuka CPT. Na primjer, prostor za vježbanje na svježem vazduhu bio je snabdjeven skromnom sportskom opremom. U tom kontekstu planovi uprave da što prije opremi dvije sportske hale zaslužuju posebnu podršku. Poboljšanja su uvedena i u režimu maloljetničkog zatvora: obezbijedena je televizijska soba i organizovano nekoliko aktivnosti kao što su muzika, pjevanje i grupne diskusije/debate. Međutim, ovi prvi pokušaji da se zadovolje potrebe mladih osoba ostaju izolovani primjer. U drugim ustanovama oni su u potpunosti prepušteni sopstvenim sredstvima.

...

92. Ponovna posjeta zatvoru br. 3 je pokazala da se u odnosu na 1998. godinu (vidi stav 98 izvještaja) pogoršala situacija u pogledu broja zaposlenih koji se brinu o zdravlju. Naročito je opao broj medicinskih sestara (s jedanaest na osam), pri čemu su dva ovakva radna mjesta bila upražnjena. Broj ljekara i medicinskih pomoćnika ostao je isti, 9,5 odnosno 7, ali je mjesto glavnog ljekara bilo upražnjeno. Takav tim nije dovoljan da zadovolji potrebe skoro 2.000 zatvorenika, od kojih je značajan broj bio u zatvorskoj bolnici (149), naročito kad je riječ o osoblju koje brine o pružanju njege (medicinskim pomoćnicima i medicinskim sestrama). Broj pritužbi koje se tiču pristupa medicinskom osoblju i medicinskoj njezi stoga teško da iznenađuje.

...

95. Kao što je ukazano u preliminarnim zapažanjima, snabdijevanje neophodnim lijekovima u posjećenim ustanovama je bilo problematično. Zatvorenici su, kad je pitanju snabdijevanje neophodnim lijekovima, uglavnom zavisili od svojih porodica ili nevladinih organizacija (na primjer, od „Farmaceuta bez granica“ u zatvoru br. 3)...

98. Sa stanovišta povjerljivosti odnosa između ljekara i pacijenata, pregledi i konsultacije se nijesu odvijali u odgovarajućim uslovima ni u jednoj od ovih ustanova. Po pravilu, sve se dešavalo kod vrata ćelije (kroz otvor), u prisustvu stražara. Ako je bilo potrebno da zatvorenici budu liječeni u ambulanti, stražari su takođe bili prisutni. Situacija u zatvoru br. 3, u takozvanoj „proceduralnoj“ sobi u bolnici, bila je posebno nedostojanstvena. Liječenje je obavljano kroz zatvorena vrata s rešetkama, s otvorom od 37 kvadratnih centimetara. Pacijenti koji su pregledani morali su stoga da izlože deo tela o kom se radi, bilo da je riječ o podlaktici ili debelom mesu, u potpunosti pred drugim zatvorenicima i osobljem.

99. Isto tako, trebalo bi preispitati način na koji se dolazi do ljekara ili medicinskog pomoćnika. Delegacija je primjetila da su medicinski pomoćnici, kada su obavljali dnevne posjete, imali samo minimalan kontakt sa zatvorenicima, i to uvek u prisustvu stražara. Rezultat je taj da se pokazalo da je veoma teško zahtijevati pregled, jer to treba učiniti preko stražara. Mnoge primljene pritužbe odnose se na značajna odlaganja u pristupu medicinskom osoblju, zbog prepreka koje su stvorili stražari. CPT je preporučio da se ova situacija ispravi.

100. Postoji nekoliko indikatora koji sugerišu da se pogoršava situacija u pogledu tuberkuloze, koja je izazvala zabrinutost još 1998. Na primjer, u zatvoru br. 3 stalno raste broj zabilježenih aktivnih slučajeva, od 54 u januaru 2000. do 121 u junu 2001. godine. Štaviše, prema predloženim statistikama, tuberkuloza je uzrok 42% smrtnih slučajeva u zatvoru.

121. CPT konstatuje poboljšanja ostvarena u zatvoru br. 3 u pogledu uslova u kojima se odvijaju posjete, jer su kabine koje se koriste za kratke posjete obnovljene i opremljene su sobe za produžene posjete osuđenima. Ipak, prostor za posjete i dalje je nedovoljan, s obzirom na kapacitet ustanove. ... CPT poziva vlasti Moldavije da čim to bude moguće uspostave mogućnosti za posjete u ustanovama u kojima je obavljena posjeta.“

60. U stavu 87 svog izvještaja o posjeti Azerbejdžanu u periodu od 24. novembra do 4. decembra 2002. godine CPT je preporučio da zatvorske vlasti ponude minimum od 4 kvadratna metra po zatvoreniku.

2. *Relevantno domaće pravo*

61. Relevantna odredba Ustava Republike Moldavije glasi:

Član 30

(1) Država će obezbijediti privatnost pisama, telegrama i drugih poštanskih pošiljaka, telefonskih razgovora i drugih zakonitih načina komunikacije.“

62. Ovo načelo je ograničeno kad je riječ o zatvorenicima. Konkretno odredbe koje se tiču privatnosti pisama zatvorenika nalaze se u Zakoniku o izvršenju krivičnih sankcija.

63. Relevantne odredbe Zakonika o izvršenju krivičnih sankcija glase:

Član 14

„(1) Osuđenik će uživati prava utvrđena zakonodavstvom o izvršenju krivičnih sankcija u skladu s prirodom sankcije i ograničenjima bilo kog od njegovih prava koja mu je izrekao sud.

(2) Osuđenik ima pravo:

(c) da prima i šalje poštu, da podnosi objašnjenja, predloge i pritužbe na svom jeziku i, ako je to potrebno, da koristi usluge prevodioca.“

Član 73

„(1) Osuđenik ima pravo da prima i šalje neograničeni broj pisama i telegrama.

(2) Dolazeća i odlazeća prepiska osuđenika ... biće podložna cenzuri. Zatorska uprava neće provjeravati pritužbu koju zatvorenik uputi ombudsmanu i ona će biti dostavljena adresatu u roku od dvadeset i četiri sata (u skladu s izmjenama i dopunama unijetim Zakonom br. 18-XIV od 14. maja 1998).

(4) Predlozi, zahtjevi i pritužbe osuđenika upućeni hijerarhijski višoj pravnoj instanci biće poslani takvoj instanci u roku od tri dana.“

64. Relevantne odredbe Zakona o pritvoru br. 1226-XIII glase:

Član 16 (Prava pritvorenika)

„1. Pritvorenici imaju pravo:

d) da ih posjete njihov advokat, srodnici i druge osobe;

f) da se dopisuju sa svojim srodnicima i drugim osobama, da šalju pritužbe, zahtjeve i pisma organima javne vlasti i službenicima u skladu s odredbama člana 18;“

Član 18 (Prepiska, pritužbe i zahtevi)

„(1) Pritvorenici mogu da se dopisuju sa svojim srodnicima i drugim osobama na osnovu pisane dozvole koju izdaju lice ili organ zaduženi za njihov predmet. Pisma koja pišu ili primaju pritvorenici šalju se na adrese ili ih zatvorska uprava uručuje pritvorenicima u roku od tri dana.“

65. Na osnovu Zakona br. 206-XV od 29.05.2003. koji je stupio na snagu 18. jula 2003. unijet je sljedeći tekst, na kraju prve rečenice:

„koji mogu da ograniče prepisku u interesu krivične istrage ili u interesu pravde, kao i u interesu bezbjednosti i reda u zatvorskoj ustanovi.“

66. Na osnovu istog zakona, riječi „u roku od tri dana“ zamjenjuju se riječima „u roku od dvadeset i četiri sata“.

Član 19

„(1) Uprava pritvorskog centra dozvoljava pritvoreniku da ima kontakt sa svojim srodnicima ili drugim osobama ako je taj kontakt odobrilo istražno tijelo zaduženo za predmet pritvorenika. Po pravilu, pritvorenik može koristiti ovo pravo jednom mjesečno. Susret traje od jednog do dva sata.“

PRAVO

I. NAVODNA POVREDA ČLANA 3 KONVENCIJE

67. Podnosilac predstavke se u vezi s članom 3 Konvencije žalio na uslove lišenja slobode u Pritvorskom centru br. 3 Ministarstva pravde (*Izolatorul Anchetei Preliminare Nr. 3*). Član 3 glasi:

„Niko ne smije biti podvrgnut mučenju, ili nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju.“

A. Navodi strana u postupku

68. Podnosilac predstavke tvrdi da su s obzirom na prenaseljenost i neodgovarajuće sanitarne uslove, ventilaciju, grijanje, prilike za rekreaciju, medicinsku njegu i ishranu, uslovi lišenja slobode u pritvorskom centru dostigli

nivo nečovječnog i ponižavajućeg postupanja kako u prvom, tako i u drugom periodu njegovog boravka u zatvoru.

69. Kao potvrdu svojih iskaza podnosilac predstavke je Sudu poslao fotografije koje su navodno snimljene u ćeliji broj 16, u kojoj je bio zatvoren između aprila i novembra 2003. Fotografije pokazuju veoma prenaseljenu ćeliju u kojoj zatvorenici leže na podu i pod krevetima na sprat. Cijela površina poda pokrivena je dušecima različitih boja, a ljudi spavaju na njima. Može se vidjeti troje do četvoro ljudi koji dijele jedan krevet na sprat. U ćeliji je približno 18 do 20 ljudi. Zidovi su prljavi i djeluju vlažno. Zbog manjka prostora za odlaganje stvari ćelija je puna konopaca na kojima vise odjeća i peškiri. Izgleda da je u ćeliji vruće jer su svi zatvorenici do pola goli. Postoji mali prozor koji je zatvoren debelim rešetkama i zastorima. Leđa jednog zatvorenika prekrivena su osipom.

70. Država je tvrdila da podnosilac predstavke nije mogao imati fotoaparat u zatvoru jer je zabranjeno da zatvorenici imaju fotoaparate. Štaviše, Država je tvrdila da Sud ne može fotografije smatrati dokazom jer u Pritvorskom centru br. 3 nema prizora kao što je ovaj koji je na njima prikazan.

71. Pozivajući se na svoje tvrdnje o činjenicama, Država smatra da uslovi ni tokom prvog ni tokom drugog perioda boravka u zatvoru, nijesu dostigli takav nivo da se mogu smatrati nečovječnim i ponižavajućim postupanjem. Ona je napomenula da nalazi CPT u izvještajima za 1998. i 2001. godinu (vidi stavove 58 i 59 gore) nijesu relevantni jer se situacija od tada popravila.

72. Da bi potkrjepila svoju tvrdnju Država je prosljedila Sudu video snimak u trajanju od dvanaest minuta, snimljen nepoznatog datuma. Video počinje slikama gomile uglja i drva. Zatim se vidi kotlarnica s kotlom koji radi. Potom prikazuje ćeliju broj 138 u kojoj je navodno podnosilac predstavke bio zatvoren. U ćeliji nema zatvorenika i ćelija djeluje čisto. Kreveti imaju dušeke i nema konopaca na kojim bi visio veš. Postoji lavabo i toalet, koji je odvojen od ostatka ćelije zidom od cigala koji izgleda kao nov i razlikuje se od ostalih zidova jer nije malterisan. U ćeliji postoji televizor. Na video snimku se vide slike ventilacionih cijevi u hodniku. Video se nastavlja prikazivanjem sobe za rekreaciju. Polovina sobe ima metalne šipke i žičane mreže umjesto plafona, i kroz njih se može vidjeti nebo. Izgleda da kroz otvoreni dio plafona ulaze svjež vazduh i kiša. U dijelu prostorije koji ima čvrst plafon su trenožni bicikl i tegovi. Video takođe pokazuje dnevni boravak s televizorom i nekoliko knjiga. Zatim se prikaz nastavlja slikama iz ćelije br. 16, u kojoj je podnosilac predstavke navodno bio zatvoren. Mogu se vidjeti lavabo s tekućom vodom i neki kreveti na sprat. Video se završava slikom vrata ljekarske sobe.

73. U svojim komentarima podnosilac predstavke je prigovorio na to što nije bilo datuma na video snimku Države. On je zatim tvrdio da gomile uglja i drva ne dokazuju da je bilo grijanja u zatvoru, jer video snimak nije prikazao nikakve radijatore u ćelijama. Da su u ćelijama postojali bilo kakvi radijatori, bili bi prikazani na filmu. Ventilacione cijevi iz hodnika ne dokazuju

da postoji bilo kakva ventilacija u ćeliji u kojoj je podnosilac predstavke bio zatvoren. Da je u tim ćelijama postojala bilo kakva ventilacija, video bi je prikazao. Slike su prikazale posteljinu različitih boja, što ukazuje na činjenicu da je zatvorenicima nijesu obezbijedile zatvorske vlasti, već da su ih zatvorenici sami donijeli od kuće. Televizor u ćeliji je takođe vlasništvo nekog zatvorenika, a ne zatvora. Broj kreveta na sprat potvrđuje navode o prenaseljenosti. Očigledno je da su ćelije prije snimanja „pripremljene“. To se vidi po savršenom redu u ćelijama i po tome što nije bilo nikakvih predmeta ni hrane na stolu. Kreveti su bili upravo namješteni i nedernuti, što ne djeluje realno s obzirom na to da su zatvorenici uvijek bili u ćelijama i da su uvijek sjedjeli na svojim krevetima. Podnosilac predstavke je izjavio da je ćelija broj 16 snimljena na takav način da se spriječi da gledalac zapazi sličnosti sa slikama koje je on poslao. Snimak toaleta napravljen je tako da se ne vide zidovi, pa se ne može vidjeti buđ. Prostorija za rekreaciju nije bila upotrebljiva zimi jer se nalazi na otvorenom. Gledalac je mogao da vidi da u biblioteci ima veoma malo knjiga. Što se tiče zastora na prozorima, podnosilac predstavke je izjavio da su vjerovatno skinute za potrebe snimanja video filma.

74. Što se tiče medicinske pomoći koja je pružena podnosiocu predstavke, Država je navela da podnosilac predstavke ne može tvrditi da je žrtva neadekvatnog medicinskog liječenja, jer u avgustu 2002. nije slijedio savjet ljekara i napustio je bolnicu prije nego što je liječenje završeno. Pozivajući se na izvještaj od 13. maja 2004. godine (vidi gore stav 28) Država je tvrdila da mu je medicinska pomoć pružena u dva jedina slučaja kad je on tu pomoć tražio, i da nije dobio nikakvu infektivnu bolest dok je bio zatvoren. Država je isto tako tvrdila da je bio smješten u ćeliju s pušačima jer nije zahtijevao da bude premješten u drugu ćeliju.

75. Prema podnosiocu predstavke, on je napustio bolnicu avgusta 2002. jer je tamo bio uhapšen i odveden pravo u zatvor. On je isto tako tvrdio da je tokom boravka u zatvoru devet puta tražio medicinsku pomoć pisanim putem, a da mu je pružena samo jednom, u hodniku zatvora, ispred vrata njegove ćelije. Ljekar mu je samo propisao neke lijekove ali mu ih nije i dao. Država je namjerno propustila da uz svoje napomene priloži kopije njegovih pisanih zahtjeva za pružanje medicinske pomoći. Što se tiče izvještaja od 13. maja 2004. godine (vidi gore stav 28), podnosilac predstavke je tvrdio da je napisan mnogo vremena poslije navodnih događaja. On je takođe izjavio da je usmeno zahtijevao da bude prebačen u ćeliju s nepušačima, ali da u zatvoru nije bilo ćelija za nepušače.

B. Ocjena Suda

76. Član 3 Konvencije odražava jednu od najbitnijih vrijednosti demokratskog društva. On apsolutno zabranjuje mučenje i nečovječno ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje, bez obzira na okolnosti i ponašanje žrtve (vidi, na primjer, *Labita protiv Italije* [GC], br. 26772/95, st. 119, ECHR 2000-IV).

77. Da bi spadalo u opseg člana 3, zlostavljanje mora dostići određeni minimalni stepen ozbiljnosti. Određivanje ovog minimuma je relativno: zavisi od svih okolnosti slučaja, kao što su trajanje takvog postupanja, fizičko i/ili mentalno dejstvo postupanja i, u nekim slučajevima, pol, starost i zdravstveno stanje žrtve (vidi, pored drugih izvora, *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 18. januara 1978, Series A br. 25, str. 65, st. 162).

78. Sud je smatrao da je tretman „nečovječan“ kada je, između ostalog, unaprijed planiran, kada je bio primjenjivan satima bez prestanka i kada je uzrokovao stvarnu tjelesnu povredu ili intenzivnu fizičku i duševnu patnju. Smatrao je da je postupanje „ponižavajuće“ kada je bilo takvo da je kod žrtve pobudilo osjećanja straha, rastrojstva i inferiornosti koja mogu da je ponize i omalovaže (vidi, na primjer, *Kudla protiv Poljske* [GC], br. 30210/96, st. 92, ECHR 2000-XI). Kada razmatra da li je konkretno postupanje „ponižavajuće“ u smislu člana 3, Sud ima u vidu da li je njegov cilj bio da ponizi ili omalovaži lice o kome je riječ i da li, kad se radi o posljedicama, negativno utiče na ličnost tog lica na način nespojiv s članom 3. Međutim, ne treba shvatiti da odsustvo takvog cilja isključuje mogućnost da je došlo do povrede ovog člana (vidi, na primjer, *Raninen protiv Finske*, presuda od 16. decembra 1997, *Reports of Judgments and Decisions*, 1997-VIII, str. 2821–22, st. 55, i *Peers protiv Grčke*, br. 28524/95, st. 74, ECHR 2001-III).

79. Država mora osigurati da je osoba zatvorena u uslovima odgovarajućim ljudskom dostojanstvu, da način i metod izvršenja mjere tu osobu ne izlažu neprijatnostima i mukama koje prevazilaze nivo patnje koji neizbježno ide uz zatvaranje i da, sa obzirom na praktične zahtjeve koje boravak u zatvoru nosi sa sobom, zdravlje i dobrobit te osobe budu odgovarajuće osigurani time što joj se, između ostalog, pruža neophodna medicinska pomoć (vidi *Kudla protiv Poljske*, citirano gore, st. 94). Kada se ocjenjuju uslovi boravka u zatvoru, mora se imati u vidu kumulativni efekat ovih uslova i trajanje lišenja slobode (vidi *Dougoz protiv Grčke*, br. 40907/98, st. 46, ECHR 2001-II i *Kalashnikov protiv Rusije*, br. 47095/99, st. 102, ECHR 2002-VI).

80. Podnosilac predstavke se žali na uslove u kojima je bio zatvoren u Pritvorskom centru br. 3 Ministarstva pravde u periodu između 18. oktobra 2002. i 15. novembra 2002, i između 4. aprila 2003. i 13. decembra 2003. godine. Nalazi CPT, naročito u izvještajima za 1998. i 2001. godinu (vidi gore stavove 58 i 59), pružaju bar u određenoj mjeri pouzdanu osnovu za ocjenu uslova u kojima je bio zatvoren (vidi, kao drugi primjer za to kako Sud uzima u obzir izvještaje CPT, *Kehayov protiv Bugarske*, br. 41035/98, st. 66, 18. januar 2005). Mada Sud ne odbacuje mogućnost da su nedavno uvedena određena poboljšanja, nije vjerovatno da se situacija mnogo izmijenila u periodu od juna 2001. do oktobra 2002, s obzirom na to da Država nije pokazala da je na bilo koji način povećano javno finansiranje zatvorskog sistema ili da je došlo do bilo kakve značajne promjene u politici Države na ovom polju. Da je bilo značajnih poboljšanja, Država je mogla da ukaže na njih, pogotovo što se podnosilac predstavke izričito pozivao na izvještaje CPT u svojoj predstavci.

81. Sud konstatuje da su radi potvrde svojih navoda strane u sporu poslale neke fotografije i video snimak koji navodno pokazuju uslove u zatvoru u ćelijama u kojima je podnosilac predstavke bio zatvoren. S obzirom na to da je nemoguće utvrditi kada i u kojim okolnostima su ove fotografije napravljene, Sud smatra da nije moguće da ih prilikom odlučivanja uzme u obzir.

82. Konstatuje se da su dvije ćelije u kojima je podnosilac predstavke bio zatvoren imale površinu od 25 i 15 kvadratnih metara (prema navodima podnosioca predstavke) odnosno 28,4 i 19,3 kvadratnih metara (prema navodima Države). Prema informacijama koje je dala Država, koje podnosilac predstavke nije osporio, ćelije su bile predviđene za 14, odnosno 10 zatvorenika. Prema tome, ćelije su trebale da svakom zatvoreniku obezbijede između 1,78 i 2,02, odnosno između 1,5 i 1,93 kvadratnih metara. Sud cijeni da se ne može smatrati da je takav smještaj u skladu s prihvatljivim standardima. S tim u vezi on podsjeća da je CPT naveo u svojim izvještajima, sačinjenim nakon posjete Azerbejdžanu u periodu između 24. novembra i 4. decembra 2002, da je 4 kvadratna metra po zatvoreniku odgovarajuća i poželjna površina za zatvorsku ćeliju (vidi gore stav 60).

83. Uprkos činjenici da su ćelije u kojima je podnosilac predstavke bio zatvoren bile projektovane za određeni broj zatvorenika, kao što je ukazala Država, podnosilac predstavke je naveo da je stvarni broj zatvorenika u prvoj ćeliji povremeno bio veći od dvadeset i da je poslije prebacivanja u drugu ćeliju morao da spava na smjenu. Država nije osporavala ovaj navod, niti je podnijela dokaze koji bi to pobili.

84. U takvim okolnostima Sud ne smatra da je od suštinskog značaja određivanje tačnog broja zatvorenika u ćelijama tokom perioda o kojima je riječ. Sud je ipak uvjeren da su ćelije bile prenaseljene, što samo po sebi pokreće pitanje da li je povrijeđen član 3 Konvencije (vidi *Kalashnikov protiv Rusije*, citirano gore, st. 97).

85. Sud dalje konstatuje da Država ne poriče da je podnosilac predstavke držan u ćeliji sa zatvorenicima kojima je bilo dozvoljeno da puše u ćeliji. Istovremeno, nesporna je činjenica da je podnosilac predstavke bolovao od astme i da su zatvorske vlasti bile svjesne njegovog stanja, ali da nijesu preduzele mjere da ga odvoje od pušača. U svojoj odluci o prihvatljivosti od 22. marta 2005. Sud je smatrao, u vezi sa tvrdnjom Države da je podnosilac predstavke trebalo da zahtijeva da bude prebačen u ćeliju za nepušače, da ovo nije predstavljalo djelotvoran pravni lijek. Shodno tome, Sud smatra da Država nije ispunila svoju obavezu da čuva zdravlje podnosioca predstavke, već je dozvolila da bude izložen duvanskom dimu koji je opasan s obzirom na njegovo zdravstveno stanje, posebno zato što je podnosilac predstavke bio zatvoren u ćeliji dvadeset i tri sata dnevno.

86. Kvalitet medicinske pomoći koja je pružena u zatvoru, broj zahtijeva za pružanje medicinske pomoći koje je podnio podnosilac predstavke, i broj ljekarskih pregleda koje je dobio su predmet spora između strana (vidi gore stavove 16, 27 i 28). Međutim, Sud konstatuje da su tvrdnje podnosioca predstavke u saglasnosti s nalazima CPT (vidi gore stavove 58 i 59). U svojim napomenama o prihvatljivosti Država je tvrdila da u zatvorskoj evidenciji postoje bilješke o redovnim medicinskim posjetama. Međutim, nije podnijela kopiju ovog dokumenta Sudu. U odsustvu takve evidencije iz datog perioda, Sud nije uvjeren da je dokazano da je podnosilac predstavke dobio redovnu medicinsku pažnju koju je zahtijevao. Ovaj zaključak potvrđuje činjenica da je Država podnijela protivrečne izjave u pogledu toga koliko je puta podnosilac predstavke dobio medicinsku pomoć (vidi gore stav 28).

87. Država nije osporila da se toalet nalazi na jedan i po metar od stola za kojim se jede i da je smrdio zbog toga što nije bilo sredstava za čišćenje. Država nije osporila navode da su zatvorenici imali mogućnost da se tuširaju samo jednom u petnaest dana, da je u ćelijama vrvjelo od štetočina, i da su zatvorenici bili izloženi zaraznim bolestima kao što su tuberkuloza, kožne i respiratorne infekcije.

88. Što se tiče hrane, i iz navoda podnosioca predstavke i iz navoda Države proističe da zatvorenici ne dobijaju dovoljno bjelanjčevina s obzirom na to da meso, riba i mliječni proizvodi nijesu uvek dostupni.

89. Imajući u vidu kumulativne efekte ovih uslova u ćeliji, nedostatak pune medicinske pomoći, izloženost duvanskom dimu, neadekvatnu ishranu, vrijeme provedeno u zatvoru i imajući u vidu uticaj koji su ovi uslovi mogli da imaju na zdravlje podnosioca predstavke, Sud smatra da su teškoće koje je podnosilac predstavke pretrpio po svoj prilici premašile nivo koji je neizbježan pri lišavanju slobode i nalazi da je patnja koja je bila rezultat toga prelazila prag ozbiljnosti koji se zahtijeva prema članu 3 Konvencije.

90. Stoga Sud smatra da su uslovi pod kojima je podnosilac predstavke bio lišen slobode bili suprotni članu 3 Konvencije.

II. NAVODNA POVREDA ČLANA 8 KONVENCIJE

91. Podnosilac predstavke se žalio da su zatvorske vlasti presretale njegovu prepisku s majkom i da nije mogao da prima posjete svoje supruge i djeteta. Član 8 Konvencije glasi:

„1. Svako ima pravo na poštovanje svog privatnog i porodičnog života, doma i prepiske.

2. Javne vlasti neće se miješati u vršenje ovog prava sem ako to nije u skladu sa zakonom i neophodno u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbjednosti, javne bezbjednosti ili ekonomske dobrobiti zemlje, radi spriječavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih.“

A. Prepiska s majkom

1. Navodi strana u postupku

92. Država je izjavila da u skladu s članom 18 Zakona o pritvoru (vidi gore stav 64), pritvorenik može da se dopisuje sa svojim srodnicima ili drugim osobama samo na osnovu pisane dozvole osobe ili organa koji su zaduženi za njegov/njen slučaj. Ta osoba ili organ može da nametne opravdano ograničenje u pogledu prepiske pritvorenika, u interesu pravde ili u interesu bezbjednosti i reda u okviru zatvora. Pisma pritvorenika provjeravale su zatvorske vlasti.

93. Država smatra da su odredbe člana 18 Zakona o pritvoru bile dostupne i formulisane dovoljno precizno da omoguće licu da se ponaša na odgovarajući način. Država je podsjetila da je podnosilac predstavke radio kao tužilac, i da je stoga trebalo da bude svjestan odredbi člana 18, i da je u svakom slučaju bio informisan o svim svojim pravima i obavezama koje predviđa Zakonik o krivičnom postupku.

94. Podnosilac predstavke nije imao dozvolu da se dopisuje sa svojim srodnicima ili drugim licima zbog društveno opasnog karaktera njegovih djela i u interesu pravde.

95. Država je isto tako izjavila da dopisivanje s majkom za njega nije bio jedini način da održi veze sa spoljnim svijetom pošto je primao posjete svoje porodice (vidi gore stav 57).

96. Podnosilac predstavke je izjavio da zatvorske vlasti nijesu informisale ni njega, ni njegovu majku, o tome da treba da se podnese zahtjev da bi se dobila dozvola za dopisivanje. One nijesu dale ni obrazloženu odluku kojom se ograničava pravo podnosioca predstavke na dopisivanje. Štaviše, u ovom konkretnom slučaju, zabrana dopisivanja s majkom nije bila neophodna u demokratskom društvu.

2. Ocjena Suda

97. Ometanje je u suprotnosti s članom 8, osim ukoliko je „u skladu sa zakonom“, ako se njime ostvaruje jedan ili više legitimnih ciljeva iz stava 2 ovog člana i, štaviše, „neophodno je u demokratskom društvu“ kako bi se ostvario takav cilj (vidi sljedeće presude: *Silver i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 25. mart 1983, Series A br. 61, str. 32, st. 84; *Campbell protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 25. mart 1992, Series A br. 233, str. 16, st. 34; *Calogero Diana protiv Italije*, 15. novembar 1996, *Reports* 1996-V, str. 1775, st. 28; *Petra protiv Rumunije*, 23. septembar 1998, *Reports* 1998-VII, str. 2853, st. 36).

98. Izraz „u skladu sa zakonom“ ne samo da zahtijeva poštovanje domaće zakonodavstva, već se takođe odnosi i na kvalitet zakona (*Halford protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 25. juna 1997, *Reports* 1997-III, str. 1017, st. 49). Sud podsjeća da domaće pravo mora razumno i jasno da ukaže na

opseg i način vršenja datog ovlašćenja koje je prenijeto na javne vlasti kako bi se pojedincu obezbijedio minimalni stepen zaštite na koju građani imaju pravo u skladu s vladavinom prava u demokratskom društvu (*Domenichini protiv Italije*, presuda od 15. novembra 1996, *Reports* 1996-V, str. 1800, st. 33).

99. Jasno je da je bilo „ometanja od strane javne vlasti“ prava podnosioca predstavke da njegovo pravo na prepisku bude poštovano. U svojim navodima Država se pozvala na član 18 Zakona o pritvoru (vidi gore stav 64) kao pravni osnov za ometanje prepiske podnosioca predstavke s njegovom majkom.

100. Sud se slaže da ova odredba zadovoljava zahtjev da bude dostupna. Međutim, to nije slučaj i sa zahtjevom da ograničenje mora biti predvidivo. Odredba ne pravi nikakvu razliku između različitih kategorija lica s kojima zatvorenici mogu da se dopisuju. Ona takođe nije postavila nikakva načela na osnovu kojih se daje ili odbija dozvola, bar do 18. jula 2003, kada je odredba izmijenjena i dopunjena (vidi gore stav 65). Treba isto tako primjetiti da odredba nije definisala vremenski okvir u kome bi se ograničenje prepiske moglo primjenjivati. Nije pomenuta mogućnost osporavanja odluke kojom se odbija izdavanje odobrenja, kao ni organ nadležan da odluči o tome (uporedi sa *Calogero Diana protiv Italije*, citirano gore, st. 32–33).

101. Iz navedenih razloga Sud zaključuje da član 18 Zakona o pritvoru nije razumno i jasno ukazao na opseg i način vršenja ovlašćenja prenijetog na javne vlasti u pogledu ograničavanja prepiske podnosioca predstavke. Iz toga slijedi da ometanje na koje se žali podnosilac predstavke nije bilo „u skladu sa zakonom“ u smislu člana 8.

102. Iz tog razloga Sud smatra da je došlo do povrede člana 8 Konvencije u pogledu prava podnosioca predstavke na dopisivanje s majkom.

B. Kontakti sa suprugom i ćerkom

1. Navodi strana u postupku

103. U svojim napomenama o prihvatljivosti i meritumu od 31. maja 2004. Država nije poricala navode podnosioca predstavke da nije mogao da prima posjete svoje supruge i ćerke. Država je samo naglasila da je u skladu s članom 19 Zakona o pritvoru (vidi gore stav 66) potrebno odobrenje za primanje posjeta. U svojim dodatnim napomenama o meritumu od 10. maja 2005. godine Država je izjavila da takve posjete nijesu bile odobrene jer ih supruga podnosioca predstavke nije formalno tražila. U svakom slučaju, Država je tvrdila da je podnosilac predstavke, s obzirom na to da je imao prava da prima posjete majke, imao kontakta sa spoljnim svetom. Kada je u pitanju ometanje prema članu 19 Zakona o pritvoru, Država je iznijela da je ono u skladu sa zakonom, da je u skladu s legitimnim ciljem da se očuva javni red i spriječavaju krivična djela, i da je neophodno u demokratskom društvu.

104. Podnosilac predstavke je tvrdio da je njegova supruga usmeno tražila od prvostepenog suda da joj dozvoli da viđa supruga, ali je sud to odbio. Činjenica da je podnosilac predstavke podnio pritužbu tužiocu i da je kasnije pokrenuo postupak u kome se žalio na zabranu posjeta to dokazuje. U svakom slučaju ometanje nije imalo legitiman cilj i nije bilo neophodno u demokratskom društvu.

2. Ocjena Suda

105. Svako lišenje slobode koje je zakonito prema članu 5 Konvencije sadrži po samoj svojoj prirodi ograničenja u pogledu privatnog i porodičnog života. Međutim, bitan dio prava zatvorenika na poštovanje porodičnog života je to da mu zatvorske vlasti pomognu u održavanju kontakata s najužom porodicom (vidi, na primer, *Messina protiv Italije* (br. 2), br. 25498/94, st. 61, ECHR 2000-X). Istovremeno, Sud priznaje da je potrebna određena mjera kontrole nad kontaktima zatvorenika sa spoljnim svetom i da ona nije sama po sebi nespojiva s Konvencijom (vidi, na primjer, *mutatis mutandis, Silver i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, citirano gore, st. 98).

106. S obzirom na to da je odbijena pritužba koju je podnosilac predstavke podnio Tužilaštvu i domaćim sudovima u kojoj je tražio da prima posjete svoje porodice (vidi gore stavove 41–55), Sud smatra da je bilo ometanja prava podnosioca predstavke da ima kontakte sa svojom suprugom i ćerkom. Sud je spreman da prihvati da je ometanje bilo zasnovano na članu 19 Zakona o pritvoru.

107. Iz razloga sličnih onim u vezi sa članom 18 (vidi gore stavove 100–101), Sud nije uvjeren da je ova odredba saglasna sa zahtjevom da rezultat primjene zakona mora biti predvidiv. Sledstveno tome, smatra da član 19 Zakona o pritvoru ne ukazuje razumno i jasno na opseg i način vršenja ovlašćenja prenijetog na javne vlasti u pogledu ograničavanja kontakata zatvorenika s porodicom i drugim osobama i da iz tog razloga ometanje na koje se žali podnosilac predstavke nije bilo „u skladu sa zakonom“.

108. Iz tog razloga Sud smatra da je povrijeđen član 8 Konvencije zbog odbijanja da se podnosiocu predstavke omogući da ima kontakte sa suprugom i ćerkom.

III. NAVODNA POVREDA ČLANA 13 KONVENCIJE

109. Podnosilac predstavke tvrdi da nije imao na raspolaganju djelotvoran pravni lijek pred nacionalnim vlastima u pogledu kršenja članova 3 i 8 Konvencije i tvrdi da je povrijeđen član 13, koji predviđa:

„Svako kome su povrijeđena prava i slobode predviđeni u ovoj Konvenciji ima pravo na djelotvoran pravni lijek pred nacionalnim vlastima ...“

A. Navodi strana u sporu

110. Država je osporila da podnosilac predstavke nije imao djelotvoran pravni lijek na raspolaganju i ponovo se pozvala na pravne lijekove koje je Sud već proglasio nedjelotvornim u svojoj odluci od 22. marta 2005.

111. Podnosilac predstavke je potvrdio stav iznijet u napomenama o prihvatljivosti od 10. septembra 2004, da nije bilo djelotvornih pravnih lijekova protiv nečovječnih i ponižavajućih uslova u zatvoru u Moldaviji.

B. Ocjena Suda

112. Što se tiče člana 13 tumačenog zajedno s članom 3, Sud konstatuje da je Država propustila da podnese dokaze o postojanju bilo kakvih djelotvornih pravnih lijekova (vidi odluku o prihvatljivosti od 22. marta 2005). Shodno tome Sud smatra da nije pokazano da su postojali delotvorni pravni lijekovi u pogledu pritužbi podnosioca predstavke i da je povrijeđen član 13 Konvencije u pogledu uslova pod kojima je podnosilac predstavke boravio u zatvoru.

113. Što se tiče člana 13 tumačenog zajedno s članom 8, Sud podsjeća da član 13 ne može biti interpretiran tako da zahtijeva pravni lijek protiv stanja u kom se nalazi domaće zakonodavstvo, jer bi u suprotnom Sud nametao Državama ugovornicama zahtjev da inkorporiraju Konvenciju (vidi *Appleby i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 44306/98, st. 56, ECHR 2003-VI). Zato, u mjeri u kojoj u domaćem zakonodavstvu nema pravnog lijeka u pogledu kvaliteta članova 18 i 19 Zakona o pritvoru, pritužba podnosioca predstavke je nespojiva s ovim načelom. U tim okolnostima Sud zaključuje da nije bilo kršenja člana 13 Konvencije tumačenog zajedno s članom 8.

IV. PRIMJENA ČLANA 41 KONVENCIJE

114. Član 41 Konvencije predviđa:

„Kada Sud utvrdi prekršaj Konvencije ili protokola uz nju, a unutrašnje pravo Visoke strane ugovornice u pitanju omogućava samo djelimičnu odštetu, Sud će, ako je to potrebno, pružiti pravično zadovoljenje oštećenoj stranci.“

A. Šteta

115. Podnosilac predstavke je tražio 9.000 EUR na ime nematerijalne štete, od kojih 5.000 EUR na ime povrede njegovog prava da ne bude zatvoren u nečovječnim i ponižavajućim uslovima, 2.000 EUR na ime povrede njegovog prava da se dopisuje sa svojom majkom i 2.000 EUR na ime povrede njegovog prava da ima kontakte sa svojom suprugom i ćerkom. Što se tiče člana

13 Konvencije, podnosilac predstavke je iznio da bi konstatacija o tome da je bilo povrede za njega predstavljala dovoljno pravično zadovoljenje.

116. Podnosilac predstavke je tvrdio da su uslovi u kojima je bio zatvoren kod njega izazvali osjećanja frustracije, nesigurnosti i straha, što ne može biti nadoknađeno samo konstatacijom da je došlo do povrede njegovog prava. Pozivajući se na povredu svog prava da se dopisuje sa svojom majkom, podnosilac predstavke je tvrdio da je nesumnjivo pretrpio štetu usljed činjenice da nije mogao da komunicira s njom povodom potrebe za lijekovima i da je stalno bio uznemiren zato što nije znao koliko će mu trajati zalihe lijekova. Što se tiče kontakata sa suprugom i ćerkom, postojao je rizik da izgubi svoju porodicu i bilo mu je teško da svoje jedino dijete ne vidi u tako dugom vremenskom periodu.

117. Država se nije složila s iznosima koje je tražio podnosilac predstavke. Tvrdila je da je iznos tražen zbog povrede člana 3 Konvencije pretjeran. Što se tiče iznosa koji je tražen na ime povrede člana 8, iznijela je da bi konstatacija o povredi predstavljala dovoljno pravično zadovoljenje.

118. Sud konstatuje da je podnosilac predstavke, koji je bolovao od astme, bio zatvoren više od devet mjeseci u prenaseljenim ćelijama zajedno s pušačima u toku dvadeset i tri sata dnevno, bez odgovarajuće medicinske njege, bez odgovarajuće ishrane i u neodgovarajućim higijenskim uslovima. Štaviše, Sud konstatuje da je podnosilac predstavke, koji je u pogledu snabdijevanja lijekovima zavisio od svoje porodice, bio takođe lišen prava da se dopisuje s majkom i da viđa svoju suprugu i ćerku. U takvim okolnostima, Sud smatra da je podnosilac predstavke neizbježno patio od frustracija, nesigurnosti i zastrašenosti koji ne mogu biti nadoknađeni samo konstatacijom da je došlo do povrede njegovih prava. Donoseći svoju ocjenu na pravičnoj osnovi, kao što zahtijeva član 41 Konvencije, Sud dodeljuje podnosiocu predstavke iznos od 3.000 EUR na ime nematerijalne štete.

B. Sudski troškovi

119. Podnosilac predstavke je takođe tražio 2.940 EUR za troškove postupka pred Sudom.

120. Država se nije složila s traženim iznosom, tvrdeći da je pretjeran. Prema tvrdnjama Države, iznos koji podnosilac predstavke traži je previsok u odnosu na prosječnu mjesečnu platu u Moldaviji i zvanične takse koje Država plaća advokatima po službenoj dužnosti. Država je takođe osporila broj sati koje su zastupnici podnosioca predstavke potrošili za rad na slučaju.

121. Sud podsjeća da je, da bi sudski troškovi bili uključeni u dodjeljeni iznos prema članu 41, neophodno ustanoviti da su oni bili stvarni i neophodni i da su razumni u odnosu na obim posla (vidi, na primer, *Amihalachioaie protiv Moldavije*, br. 60115/00, st. 47, ECHR 2004-...).

122. U ovom predmetu, uzimajući u obzir spisak po stavkama koji je podnio podnosilac predstavke, gore pomenute kriterijume i posao koji je obavio advokat podnosioca predstavke, Sud dodeljuje podnosiocu predstavke iznos od 1.500 EUR.

C. Kamata

123. Sud smatra da je primjereno da važeća kamatna stopa bude ona koja će se temeljiti na povećanoj kreditnoj stopi Evropske centralne banke, na koju treba dodati još tri procentna poena.

IZ NAVEDENIH RAZLOGA, SUD JEDNOGLASNO

1. *Zaključuje* jednoglasno da je došlo do povrede člana 3 Konvencije;
2. *Zaključuje* jednoglasno da je došlo do povrede člana 8 Konvencije u pogledu prava podnosioca predstavke da se dopisuje sa svojom majkom;
3. *Zaključuje* jednoglasno da je došlo do povrede člana 8 Konvencije s obzirom na to da je podnosiocu predstavke zabranjen kontakt sa suprugom i ćerkom;
4. *Zaključuje* jednoglasno da je došlo do povrede člana 13 Konvencije, tumačenog zajedno s članom 3 Konvencije;
5. *Zaključuje* jednoglasno da nije povrijeđen član 13 Konvencije, tumačen zajedno s članom 8 Konvencije;
6. *Zaključuje* jednoglasno
  - (a) da tužena Država treba da plati podnosiocu predstavke, u roku od tri mjeseca od dana kada ova presuda postane pravosnažna u skladu s članom 44, stav 2 Konvencije, 3.000 EUR (tri hiljade evra) na ime nematerijalne štete i 1.500 EUR (hiljadu pet stotina evra) na ime sudskih troškova, izraženo u nacionalnoj valuti tužene Države po kursu važećem na dan izvršenja, uvećano za iznos poreza naplativih na taj iznos;
  - (b) da će od dana isteka pomenuta tri mjeseca do isplate na navedenu svotu biti zaračunavana kamata koja se plaća samo na glavnici po stopi koja odgovara povećanoj kreditnoj i kamatnoj stopi Evropske centralne banke, dodatno uvećanoj za tri procentna poena;
7. *Odbija* jednoglasno ostatak zahtjeva podnosioca predstavke za pravičnu naknadu.

Presuda je izrađena na engleskom jeziku i poslata stranama u postupku 13. septembra 2005, u skladu s pravilom 77, stavovi 2 i 3 Poslovnika suda.

M. O'Boyle
sekretar

N. Bratza
predsjednik